

מסמך עמדה

בנושא מענים בחינוך הרגיל לתלמידים עם לקויות למידה.

הפרעה התפתחותית בקואורדינציה והפרעת קשב

ריפוי בעיסוק הינו מקצוע חינוכי, טיפולי, שיקומי תחת חוק מקצועות הבריאות (פרא רפואי). שירותי ריפוי בעיסוק מסופקים באמצעות העסקה ישירה במשרד החינוך באגף לחינוך מיוחד ו/או באמצעות מתן שירותים בחינוך הרגיל כמו בתקציבי הכלה והשתלבות, סל שיקלי, או תכניות ממאגר התכניות.

מרפאות בעיסוק מספקות מענה לאוכלוסייה של אנשים עם אבחנות של הפרעות נורו התפתחותיות (לקות למידה ספציפית, הפרעה התפתחותית בקואורדינציה והפרעת קשב ופעלתנות יתר), כחלק ממערך מקצועות הבריאות.

טיפול ריפוי בעיסוק מוכרים במערכת הבריאות כשירותים מובילים ומבוססי ראיות לאבחון וטיפול באבחנות אלה שהנן מולדות, כרוניות שקריטריון עקבי באבחנות אלו מתייחס למגבלה התפקודית הנרחבת בתחומי חיים שונים (DSM-5, 2013).

(ראו בעניין זה נייר עמדה בריפוי בעיסוק בנושא: תפקידם של מרפאים בעיסוק בהתערבות בילדים, נוער ומבוגרים עם אבחנות של הפרעות נורו-התפתחותיות, 2022 [.https://bit.ly/3E7emHs](https://bit.ly/3E7emHs)).

המדיניות הרווחת בארצות העולם המערבי (OECD; ADA; UNESCO) היא לשלב תלמידים עם מצבי בריאות שונים לרבות, אבחנות של הפרעות נורו התפתחותיות במסגרות החינוך הרגיל, תוך יצירת מרחב למידה מותאם לצרכי התלמיד (school level intervention). במדינות אלו, יש הקצאת שעות מובנית במערכת החינוך למרפאה בעיסוק כחלק מצוות רב מקצועי התומך ביכולת התלמיד עם הפרעה נורו התפתחותית לקחת חלק כתלמיד ולהשתתף בכל פעילויות בית הספר (לימודית וחברתית). שילוב המרפאה בעיסוק במסגרת בית הספר הנה כחלק מתוכנית למניעת הדרה ונשירה ולקידום השתתפות בסביבה. על מערכת החינוך מוטלת האחריות לאפשר לכלל התלמידים בכיתה תנאי למידה מספקים. תלמידים עם הפרעות נורו התפתחותית זכאים לקבל התערבות טיפולית על מנת לממש את הפוטנציאל שלהם מחד ומאידך לא להפר את הלמידה ההרמונית עם שאר תלמידי הכיתה. התערבות מגיל הרך לאורך שנות הלימודים הנה השקעה שאכן דורשת תשומות אך בסופה של השקעה זו הילד גדל להיות מבוגר מתפקד בכל תחומי החיים.

בישראל, בגיל הרך מטופלים ילדים אלה ע"י מרפאות בעיסוק במערכת הבריאות גם כאשר הם לומדים במערכת החינוך הרגילה (מעון וגן). אולם עם המעבר של ילדים אלו למסגרות בית הספר, מסתיים הסל המאושר של משרד הבריאות ולפיכך, אין מענה מספק לאוכלוסייה זו בבית הספר כחלק מהשירותים המובנים של אגף לקויות למידה והפרעת קשב במשרד החינוך. לאור זאת, אוכלוסייה זו נותרת ללא מענה טיפולי רב

מקצועי וכוללני המאפשר למצות את הפוטנציאל שלהם כתלמידים בסביבות בית הספר המגוונות.

במסגרת התיקון לחוק חנ"מ הוחלט כי גם ילדים אשר לומדים במערכת החינוך הרגילה יוכלו לקבל סיוע בצורה של סל מוסדי, אך בהעדר צוות הערכה והתערבות רב מקצועית, הכולל את מקצועות הבריאות (WFOT, ISOT, נייר עמדה 2022), מענה זה הינו מצומצם, ואינו מאפשר השתלבות מיטבית במערכת החינוך הרגילה.

בהעדר תשתית תמיכה לאוכלוסיות של תלמידים עם הפרעות נוירו התפתחותיות, כל משבר המפריע לשגרת הלמידה של תלמידים אלו מעכב ומצמצם את השתלבותם כתלמידים. לדוגמא, במהלך משבר הקורונה פערים בקרב תלמידים עם הפרעות נוירו התפתחותיות הוחרפו והביאו הורים רבים לפנות לקבלת טיפולים של מרפאות בעיסוק באופן פרטי. וכך, מי שידו אינה משגת לשלם עבור טיפולים אלו הפערים התפקודיים של ילדיהם העמיקו לרבות השלכות פסיכו-סוציאליות ארוכות טווח.

אין עוררין כי מצב זה מחייב היערכות רב מערכתית: כיתתית, בית ספרית וקהילתית. דהיינו, פיתוח ויישום תכניות התערבות פרטניות וקבוצתיות בתלמידים; הזרמת משאבי הדרכה מקצועיים לצוותי חינוך, יעוץ וניהול בית ספריים; משאבי הדרכה להורים והפניה לקבלת שירותים בקהילה.

ליבת התפקיד של מרפאות בעיסוק היא איתור והערכה של פערים תפקודיים- לימודיים והתערבות לצמצומם. ריפוי בעיסוק כפרופסיה הנשענת על התערבויות מבוססות ראיות במערכת החינוך, מפתחת ומטמיעה תכניות מגוונות המופעלות בתוך מערכת החינוך הרגילה (במעונות, גנים ובתי-ספר) על-ידי גופים חיצוניים. על מנת לשמור על שוויון ההזדמנויות לכלל האוכלוסייה, יש צורך בקביעת מדיניות של מתן מענה מוסדר של ריפוי בעיסוק עבור תלמידים עם הפרעות נוירו התפתחותיות בתוך השעות הניתנות לבתי הספר בחינוך הרגיל.

מרפאות בעיסוק מוכשרות לעבוד עם אוכלוסייה זו ומתמקצעות בתחום זה לאורך השנים, במסגרת הפיתוח המקצועי לעובדות משרד החינוך (בהתאם להסכמי אופק חדש). רק בשנה האחרונה, התקיימו מעל 10 קורסים ארציים במימון משרד החינוך וכ- 30 קורסים במחוזות, מתוכם כ- 16 קורסים עסקו בתחומים למידה חברתית רגשית, התערבות בתפקודים ניהוליים בקרב ילדים עם הפרעת קשב ופעלתנות יתר, התערבות ריפוי בעיסוק בקרב ילדים עם DCD-הפרעה בקואורדינציה התפתחותית ועוד (רשימת קורסים ארציים ומחוזיים לפיתוח מקצועי למרפאים בעיסוק תשפ"ב, <https://bit.ly/3KKSSmw>)

להלן מענים אפשריים, הפוגשים את מגוון הצרכים של אוכלוסייה זאת, לאורך שנות הלימוד. תכניות רבות נחקרו ויעילותן הוכחה.

קהל היעד	סוג ההתערבות	נושאים בהתערבות – דוג' אפשריות	הערות
תלמידים בגילאי א-ג	קבוצות התערבות קצרות מועד 10 עד 12 מפגשים	1.הקניית הכתיבה 2.הקניית הרגלי עבודה והתארגנות בכתה 3.השתתפות חברתית, משחק ופנאי	קבוצה של עד 5 תלמידים עם מנחה אחד; קבוצה של עד 10 תלמידים עם שני מנחים: מרפאה בעיסוק+ מורה
תלמידים בגילאי ד-ו	קבוצות התערבות קצרות מועד 10 עד 12 מפגשים	1.ביסוס הכתיבה כתפקוד חיוני ללמידה- בהתאם לדרישות הלימודיות 2.פיתוח תפקודים ניהוליים- בקרב תלמידים	יילמדו מיומנויות מוטוריות וניהוליות בהתאם לדרישות בתוכנית הלימודים בשפה.
תלמידים חטיבה	קבוצות התערבות קצרות מועד 10 עד 12 מפגשים	פיתוח תפקודים ניהוליים ברמות מתקדמות: ניהול זמן, מערכת שעות, הגשת הערכה חלופית, סיכום חומר ולמידה לקראת מבחנים	קבוצה של עד 5 תלמידים עם מנחה אחד; קבוצה של עד 10 תלמידים עם שני מנחים: מרפאה בעיסוק+ מורה
תלמידי תיכון	קבוצות התערבות קצרות מועד 10 עד 12 מפגשים	פיתוח תפקודים ניהוליים ברמת בוגר: ניהול זמן, ניהול מערכת שעות, סינגור עצמי, הכנה לחיי עבודה, הגשת הערכות חלופיות- בדגש על הכנה לבגרות ושימוש יעיל בהתאמות נדרשות.	קבוצה של עד 5 תלמידים עם מנחה אחד; קבוצה של עד 10 תלמידים עם שני מנחים: מרפאה בעיסוק+ מורה
צוותים חינוכיים	השתלמות מוסדית במסגרת פיתוח מקצועי לפי מתווה אופק חדש של כ 30 ש"ש	הרחבת ארגז הכלים של מורים בכיתה: להבנת לקות הלמידה בפרט ולקויות נירוהתפתחותיות בכלל, השפעותיה ומענים ייחודים לתלמידים, במסגרת הכיתה כולה.	דרך מרכזי פסג"ה
הורי התלמידים	קבוצות התערבות קצרות מועד 10 עד 12 מפגשים		ניתן לקיים בשותפות עם הרשויות
	סדנאות חד פעמיות להקניית כלים ואסטרטגיות להורים- לעבודה בבית עם ילדיהם		

המלצות ליישום:

על מנת לאפשר שוויון הזדמנויות וצמצום הפערים התפקודיים של תלמידים עם הפרעות נוירו התפתחותיות, יש להקצות באופן מידי ודחוף תקנים למרפאות בעיסוק כחלק מהצוות הרב מקצועי בבית הספר. צוות זה יספק מענים לאוכלוסייה זו בתוך החינוך הרגיל ללא תלות בזכאותו של הילד לקבלת סל אישי/מוסדי.

יש לפעול במידית:

- השתתפות מרפאות בעיסוק בוועדות היגוי ובכתיבת מסמכים הנוגעים לאוכלוסייה עם לקויות למידה, הפרעה התפתחותית בקואורדינציה והפרעת קשב.
- הקצאת תקנים למרפאות בעיסוק בתוכניות איתור ומניעה בכלל מערכת החינוך הרגילה בגיל הרך.
- הקצאת תקנים למרפאות בעיסוק לאבחון ותוכניות התערבות בבית הספר היסודי.
- הקצאת תקנים למרפאות בעיסוק לאבחון ותוכניות התערבות בחט"ב ותיכונים.
- הקצאת תקנים למרפאות בעיסוק באגף לקויות למידה והפרעת קשב במשרד החינוך, אשר תיתן מענה לאוכלוסייה זו בחינוך הרגיל.

מסמך זה נכתב על ידי צוות פיתוח מקצועי של קבוצת העניין של מרפאים בעיסוק בשירות אנשים עם לקויות למידה, הפרעת קשב ולקויות נוירו-התפתחותיות נלוות, בחסות החברה הישראלית לריפוי בעיסוק, ע"ר